Arkæologisk Forum

Nr. 43
2020

Særtryk

Indhold

Leder

Redaktionen 1

Arkæologi i coronaens tid

Artikel

Trine Borake* 3

Anarkisme i dansk arkæologi
– en skør idé eller et brugbart analytisk værktøj?

Artikel

Andres S. Dobat & Armin S. Dobat* 11

Arkæologi som terapi
Metaldetektorhobbyen og mental sundhed i Danmark

Naturvidenskab

Marie Kanstrup & Jesper Olsen 25

Nye kalibreringskurver
– betyder det noget?

Artikel

Theresa Westi Rasmussen* 29

Sømandssouvenirs
– billigt kitsch eller værdifulde kulturgenstande?

Anmeldelse

Stefanie Langaa 39

Substantiel uvæsentlighed
En kommentar til Tim Flohr Sørensens udstillingsrække 'De Uvæsentlige'

Artikel

Peter Ditlevsen & Morten Ravn* 43

Ivar Hertzsprung
– arkæologen der lagde navn til en asteroide

*Fagfællebedømt artikel
* Peer reviewed Paper

af Morten Ravn & Peter Ditlevsen, Vikingeskibsmuseet i Roskilde*

Ivar Hertzsprung

– arkæologen der lagde navn til en asteroide

Ivar Hertzsprung var en af de unge og lovende danske arkæologer sidst i 1800-tallet og starten af 1900-tallet. Han døde meget ung, men nåede i sit korte liv at deltage i flere af sin tids væsentligste udgravninger, og havde et imponerende virke inden for udforskningen af især de danske klostres historie. Med nærværende artikel giver vi et mangesidigt billede af Ivar Hertzsprung. Vi belyser hans virke som arkæolog og historiker, men også som privat person. Det sidste er muligt gennem Hertzsprungfamiliens private brevkorrespondance, som vi har haft adgang til.

Uanset hvor man kigger hen i dansk middelalder-arkæologi sidst i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, støder man på Ivar Hertzsprung. I sit korte liv, han blev kun 26 år, nåede han at deltage i udgravninger og besigtigelser af navnkundige lokaliteter som Vordingborg Slotsruin samt Antvorskov, Vitskøl og Øm Klosterruiner. Han var en af pionererne inden for fotografisk dokumentation af arkæologiske udgravninger, og var desuden involveret i systematiseringen og opstillingen af Broholm Herregårds samling af oldsager.

Hertzsprungs arkæologiske virke var internationalt orienteret. Over en kort årrække rejste han Europa tyndt og fik opbygget et imponerende netværk af forskere, der som Hertzsprung selv også beskæftigede sig med middelalderens kirker og klostre. Han var på vej til at blive en fremtrædende ambassadør for dansk middelalderarkæologi på den europæiske scene. Man var berettiget til at stille store forventninger til hans fremtid, som Nationalmuseets daværende direktør William Mollerup udtrykte det i sit mindeord for Hertzsprung efter dennes pludselige død i 1902. I mindeordet fremhævede Mollerup Hertzsprungs store viden om dansk bygningskunst, samt at hans omfattende udenlandsrejser havde udviklet hans medfødte evner for sammenlignende arkæologiske studier (Mollerup 1908: vii-ix; Kjær & Steen Jensen 2011: 34-35).

Tidligere tiders arkæologer kan vække inspiration og begejstring i dag, og Hertzsprung har bestemt et potentiale for netop dette. Hans omfattende virke er beundringsværdig, og hans insisteren på at dansk middelalders historie skal forstås i en europæisk kontekst er lige så aktuel i dag som dengang.

Brevsamlingen

Den ene af denne artikels forfattere, Peter Ditlevsen, er i familie med Ivar Hertzsprung. Gennem dette familiebånd har vi haft adgang til en privat ejet brevsamling bestående af Hertzsprungfamiliens korrespondance. I kraft af denne samling er vi kommet tættere på mennesket Ivar Hertzsprung, og hans arkæologiske

Fig. 1. Ivar Hertzsprung fotograferet i 1894. Året før hans arbejde for Nationalmuseet begyndte. Foto: Privat eje.

virke har kunnet belyses mere nuanceret. Brevsamlingen, der er systematiseret af Peter Ditlevsens far, Leif Ditlevsen, består af over 3.000 numre og indeholder familiens private breve og postkort fra perioden 1880-1963.

Ivar Hertzsprungs korrespondance er fortrinsvis stilet til hans mor Henriette født Frost, lillesøsteren Ellen gift Ditlevsen, samt storebroren Ejnar. Der er tale om en omfattende korrespondance. I årene 1896-1902 har Ivar Hertzsprung afsendt ca. 300 breve, de fleste fra sine rejser i ind- og udland – i en enkelt måned i 1901 blev ikke mindre end 21 forsendelser afsendt. De i brevsamlingen bevarede forsendelser er således alle familiebreve. Men af Leif Ditlevsens skematiske oversigt fremgår det, at Ivar Hertzsprung også har haft en omfattende korrespondance med fagfæller i ind- og udland. En del af denne korrespondance findes måske i Nationalmuseets arkiver, men langt størstedelen er formentlig spredt hos mange, af os, ukendte personer, eller også eksisterer forsendelserne ikke længere.

Ivar Hertzsprung blev født 4. februar 1876 (Fig. 1). Hans far var Severin Hertzsprung og hans mor var Henriette f. Frost. Severin Hertzsprung var uddannet i astronomi fra Københavns Universitet, men erhvervede sig som forretningsfører og senere direktør inden for forsikringsbranchen. Severin Hertzsprung astronomiske interesse var dog intakt og efter sigende skulle han have prikket huller svarende til udvalgte stjernebilleder i et mørklægningsgardin således, at Ivar og hans storebror Ejnar kunne lære dem at kende. Ejnar tog interessen for astronomi op, og blev siden en verdenskendt astronom, mens Ivars interesse var historie (Herrmann 1994). Umiddelbart efter Ivars studentereksamen, fra Metropolitanskolen i 1893, begyndte han sine historiestudier ved Københavns Universitet og sit arkæologiske arbejde for Nationalmuseet.

De første arkæologiske undersøgelser og samlingen i tårnet

Ivar Hertzsprung var stærkt optaget af at fotografere, og anvendte et for sin samtid meget anerkendt og præmieret apparat, der var fremstillet af snedkermester og kamerabygger Jens Poul Andersen (Berendt 1994). Kombinationen af den historiske og fotografiske interesse ledte til, at han i 1895 blev tilknyttet Nationalmuseet som volontør. En af hans første opgaver var at fotodokumentere udgravningen af et skibsfund, der var blevet blotlagt i forbindelse med udvidelsen af Køge Havn i 1895.

Fig. 2. Køgeskibet fotograferet under dets udgravning af Ivar Hertzsprung i 1895. Foto: Ivar Hertzsprung.
Efter: Liebgott 1995: 176, Fig. 1.

I en lokalavis for Køgeegnen var Nationalmuseet blevet bekendt med skibsfundet, der med en last bestående af blandt andet metalskåle og ravperler, havde vakt lokal opmærksomhed. Godt og vel halvdelen af skibsfundet blev udgravet og dokumenteret. Skibets skrogdele blev ikke bevaret, men det, der var tilbage af lasten, blev bjærget (Liebgott 1995: 177-186).

Skibet er, på baggrund af udgravningsrapporten samt Emmery Rondahls *in situ*-tegning og Ivar Hertzsprungs fotografi (Fig. 2), blevet vurderet til at have været et 12-14 meter langt og ca. 4 meter bredt, klinkbygget lastskib, der formentlig er blevet bygget omkring midten af 1400-tallet (Liebgott 1995: 177-186).

Hertzsprungs fotografi af Køgeskibet er et eksempel på hans pionerarbejde med at anvende fotografering, som en del af dokumentationen af en udgravning. På Hertzsprungs fotografi er skibsfundet det centrale. Skibet er fotograferet alene, uden poserende arkæologer eller medhjælpere.

Senere samme år, i juni 1895, rejste Hertzsprung til Broholm Herregård på Fyn for her at se på stedets samling af oldsager (Fig. 3). Den tidligere ejer af Broholm Herregård, kammerherre Niels Frederik Bernhard Sehested, havde opbygget en imponerende samling af oldsager, og til at huse dele af samlingen havde han tegnet en museumsbygning. I 1878 var museumsbygningen færdigbygget i parken bag Broholm Herregård, men dele af Sehesteds samling var stadig at finde i Herregårdens slotstårn, og det var denne samling, som Hertzsprung var rejst ud for at besigtige.

Fig. 3. Broholm Herregård. Over porten til slotsgården ses uradelslægten Sehesteds våben, der på blå baggrund fremviser tre hvide søblade med spidserne samlet om en rød rose.
Foto: Morten Ravn.

Af Hertzsprungfamiliens brevsamling fremgår det, at Ivar Hertzsprung bliver modtaget på Broholm Herregård med *"overordentlig elskværdighed"*. I denne sammenhæng er det interessant at bemærke de nære forbindelser, der var mellem Nationalmuseet og Broholm Herregård på dette tidspunkt. Således besøgte Nationalmuseets direktør Henry Petersen regelmæssigt Broholm Herregård i 1870-1880'erne for her at rådgive Sehested i forbindelse med hans arkæologiske virke. Meget tyder desuden på, at et ægteskab var planlagt mellem Sehesteds datter, Thyra Sehested, der selv var historisk forsker, og Henry Petersen – men sidstnævntes pludselige død i 1896 forpurrede dette (Steen Jensen 2011b: 112-113).

Hertzsprungfamiliens brevsamling viser desuden, at Ivar Hertzsprung gentagne gange i de følgende år – juni-juli 1896, august 1897 og juli-august 1900 – besøgte Broholm og her var beskæftiget med flytning og opstilling af stedets samling af oldsager. Ivar Hertzsprung deltog desuden i herregårdens selskabsliv, hvor særligt rideture omtales begejstret: *"I dag dejlig Ridetur til den vældige Hesselagersten, den største synlige Rullesten her i landet, forbi den dejlige gamle Herregård Hesselager"*.

Vordingborg Slotsruin – konflikt med Løffler

I sensommeren 1895 rejste Hertzsprung rundt på Sydsjælland med arkitekt Julius Bentley Løffler for at besigtige kirker, og i resten af sit arkæologiske virke kom han gentagne gange til at arbejde sammen med Løffler, hvilket tilsyneladende kunne skabe konflikter. Udgravningerne af Vordingborg Slotsruin var ingen undtagelse (Steen Jensen 2011a: 89-90).

De egentlige arkæologiske undersøgelser af Vordingborg Slotsruin går tilbage til 1889, hvor Rigsdagen besluttede at bevillige midler til udgravninger af slotsruinen. Undersøgelserne blev fra 1892 fortsat af Nationalmuseet (Wille-Jørgensen 2014: 20-21).

De første års kampagner havde undersøgt og restaureret store dele af borgruinens sydlige samt østre og venstre områder, så udgravningerne i 1895-1896 var koncentreret om ruinkompleksets nordlige del. Her blotlagdes resterne af den nordre ringmur, fra

Gåsetårnet til Slotstorvet, samt sporene efter slottets kirke, Skt. Andreas Kirke. Hertzsprung blev tilknyttet udgravningen som medhjælp i maj 1896, men da Henry Petersen blev ramt af et slagtilfælde i sensommeren 1896, og afgik ved døden kort tid efter, blev Hertzsprung ansat til at stå for den daglige ledelse (Kjær & Steen Jensen 2011: 34-35; Wille-Jørgensen 2014: 20-22).

Løffler blev ansat til periodevis at komme og opmåle de blotlagte arkæologiske strukturer. I et notat fra 1897 udtrykte Løffler sin irritation over Hertzsprungs udgravningspraksis – jordfyld fra gravundersøgelserne lå på kirketomten og umuliggjorde, ifølge Løffler, en ordentlig opmåling (Wille-Jørgensen 2014: 21-22). Løfflers frustration over Hertzsprungs arbejde kommer også til udtryk ved, at han ikke nævner Hertzsprungs deltagelse i arbejdet med at udgrave Skt. Andreaskirken i sin artikel om slotskirken (Løffler 1906; Wille-Jørgensen 2014: 22).

Nationalmuseets nye direktør, William Mollerup, var derimod meget begejstret for Hertzsprungs arbejde, og det var formentlig Mollerups hensigt, at Hertzsprung skulle have været med på langt flere af Løfflers herredsrejser, end dem de endte med at foretage sammen. At det ikke blev til flere, skyldes nok, at Løffler i flere tilfælde ikke ønskede at have Hertzsprung med (Wille-Jørgensen 2014: 21).

Hertzsprungs udgravningsperioder i Vordingborg var i 1896 afbrudt af andre arkæologiske undersøgelser – Øm og Vitskøl klosterruiner – samt det ovenfor nævnte arbejde med at flytte og opstille Broholm Herregårds oldsagssamling. Men i juni 1897 deltog han igen i udgravningerne og skrev i breve til familien, at der nu blev foretaget udgravninger på kirketomten og her fundet mønter og en seglstampe, samt at de senere havde undersøgt Gåsetårnet. Hertzsprungs sidste periode med udgravninger i Vordingborg var i juli 1897, hvor Mollerup beordrede ham tilbage til Vordingborg for at afslutte udgravningerne af kirketomten. Måske skyldtes Mollerups direkte ordre Løfflers ovenfor nævnte irritation over udgravningsfeltets tilstand?

I de år, 1896-1897, hvor Hertzsprung var involveret i undersøgelserne på Vordingborg slotsruin, blev Skt. Andreas kirketomt og henved 80 begravelser udgravet og dokumenteret (Jensen & Hermansen 1933-1935: 200). Ved og i gravene blev der fundet talrige mønter; de ældste udmøntet under Valdemar Sejr og de yngste under Erik af Pommern. Dertil også tre seglstamper, og det må være nogle af disse mønter og én af de tre seglstamper som Hertzsprung refererer til i brevkorrespondancen nævnt ovenfor.

I Hertzsprungs breve til familien nævnes det desuden, at én af de murede stenkistegrave åbnedes 30. juli 1897. Om indholdet i graven skrev Hertzsprung til familien: ”*[…] een mønt ellers intet; mandens Pandeskal var kløvet med eet Hug”*. Hertzsprung omtalte også det kløvede kranium i det foredrag han holdt om udgravningerne af Vordingborg Slotsruin sammen med Frederik Schiøtt og William Mollerup 11. december 1900 i *Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab* (Jensen & Hermansen 1933-1935; Wille-Jørgensen 2014: 169-172).

Der findes flere fotografier taget af Hertzsprung i forbindelse med kampagnerne i 1897, og det er tydeligt, at fotografierne er taget med stor omhu og planlægning i forhold til motivopstilling. Af eksempler på dette kan nævnes: et fotografi af kirketomtens udgravningsflade fotograferet fra Gåsetårnet (Jensen & Hermansen 1933-1935: 197, fig. 1), og det velkomponerede fotografi af de udgravede spor efter en mindre bygning, med resterne efter en kamin, ved kirkekorets nordside (Fig. 4) (Wille-Jørgensen 2014: 162-163). Ganske som det var tilfældet med fotografiet af Køgeskibet, kan Hertzsprungs fotografier af Skt. Andreas kirketomtudgravningen opfattes som et, i en dansk arkæologisk kontekst, tidligt eksempel på en egentlig fotodokumentation af en udgravning.

Vitskøl Klosterruin – udgravningen her er aldeles storartet

På trods af den ovenfor nævnte kontrovers mellem Løffler og Hertzsprung fortsatte deres samarbejde i forbindelse med udgravningen og restaureringen af Vitskøl Klosterruin. Undersøgelserne af klosterruinen var blevet påbegyndt i 1895 af Løffler og året efter, i juli-august 1896, blev Hertzsprung også involveret.

Tidligere på året, i juni 1896, havde Hertzsprung taget del i udgravningerne af en anden klosterruin, Øm Kloster, men her var udgravningens resultater skuffende, hvilket kommer tydeligt til udtryk i Hertzsprungs breve til familien. 10. juni skrev han: *”Vi har hidtil kun fundet lidt ved Udgravningerne […]”* og den 13. juni: *”Her findes nu lidt mere, men stadig meget sparsomt […]”* og endelig den 15. juni, hvor Hertzsprung også beskriver

Fig. 4. Det velkomponerede fotografi af den mindre bygning ved Skt. Andreas Kirkes kors nordside. Bemærk resterne efter en kamin. Bygningen blev af Ivar Hertzsprung tolket som et sakristi, men denne tolkning betvivles i dag af Dorthe Wille-Jørgensen (2014: 162-163). Foto: Ivar Hertzsprung. Efter: Wille-Jørgensen 2014: 163, fig. 3.h.9.

andre besværligheder i forbindelse med udgravningerne: *"Her ved Klosteret sker stadig meget lidt; kun lidt Fundamenter, tildels med lidt Murkerne har jeg fundet […] Ikke alle lodsejerne her i Byen ville have gravet i deres Jord, hvilket ikke er så behageligt; der tilbydes dem dog fuld Erstatning for Skader, men gammel kiv imellem dem virker hæmmende."*

Et lyspunkt for Hertzsprung, i forbindelse med Øm Kloster-udgravningerne, er de udflugter som opholdet muliggør. Af familiens brevkorrespondance fremgår det tydeligt, at Hertzsprung var begejstret for områdets landskab, og med følgende længere citat, fra et brev dateret d. 15. juni, gives et eksempel på Hertzsprung til tider poetiske skrivestil: *"… gik til Ry over Skovsbjerg til Himmelbjerget, hvor vi havde den mest glimrende Udsigt: det stejlt skrånende skovklædte Bjerg ved den spejlblanke Julsø, i hvilken øer og odder på forskellige måder brød Fladen; Fuglene sang i det strålende Landskab. Så sejlede vi med Damper over på den anden side af Søen til Laven, hvorfra vi kørte med Jernbane til Silkeborg gennem yndig Skov med udsigt til Himmelbjerget. Fra Silkeborg dampede vi så den berømte Tur over søerne ad Gudenåen til Himmelbjerget, hvorfra en Hjulbåd førte os til Ry, stadig afvekslende, storslåede og indtagende Landskaber. Fra Ry kørte vi ad Jernvejen til Alken. Derfra gik vi ad Emborg til…"*

Det var med de ovenfor beskrevne udgravningsmæssige besværligheder og skuffelser i bagagen, at Hertzsprung rejste til Vitskøludgravningerne, men her blev han ikke skuffet. Udgravningerne blev, til hans store begejstring, ved med at frembringe spændende og overraskende fund blandt andet profilerede teglsten, der havde været anvendt ved piller til hvælvinger og vinduer.

Bjørnsholm Herregård, som ligger klos op ad klosterkirkeruinerne, var udgravningsselskabets base (Fig. 5). Efter Reformationen var dele af klosterets bygninger sammen med nye tilbygninger blevet omdannet til en herregård. Hertzsprung omtaler livet på Bjørnsholm, som vidt forskellig fra Broholm: *"Her [Bjørnsholm] er ingen Livriklædte Tjenere og Kuske, kun en enkelt Kørehest, intet selskabsagtigt Herregårdsliv i den Forstand, men meget elskværdigt og ligefremt."*

Året efter, i juli 1897, rejste Hertzsprung tilbage til Vitskøludgravningerne efter at juni måned var blevet brugt ved Skt. Andreas Kirketomt i Vordingborg.

Hertzsprung nåede dog kun at deltage i fem dage, før han af Mollerup blev beordret tilbage til Vordingborg for her at færdiggøre udgravningerne af Skt. Andreas. Først året efter, i juli-august 1898, var Hertzsprung tilbage og deltog på ny i det, der blev den sidste kampagne ved Vitskøl Kloster som Hertzsprung og Løffler foretog sammen.

Udgravningerne i 1898 beskrives i en begejstret tone i de breve som Hertzsprung sender hjem: *"Udgravningen her er aldeles storartet"*. Hertzsprung nævner også at udgravningen får fornemt besøg: *" […] af Kultusministeren og andre store Herrer som var i Ranum til Seminarets jubilæum"*. I 1898 fyldte Ranumseminaret 50 år og den omtalte kultusminister var Hans Valdemar Sthyr.

Ud over det fornemme besøg, skriver Hertzsprung, at han har: *" […] fundet Runer på en Kampesten; desværre kan jeg ikke få nogen Mening i de ellers tydelige Tegn"* Måske er det denne kampesten, som Løffler, i sin bog om Vitskøl Klosterkirke-udgravningerne (1900: 14-15), beskriver, som en løst liggende sokkelsten med karnisformet afslutning og en runeindskrift? Hvis dette er tilfældet, er Løffler og Hertzsprung dog ikke enige om fundåret: Løffler skriver 1895, mens Hertzsprung nævner fundet i brevkorrespondancen fra 1898. Hvis stenen med runer er den samme, skal runerne, som Hertzsprung ikke kunne tyde, ifølge Danmarks Runeindskrifter læses således: *"Asser […]"*. Navnet, Asser, henviser sandsynligvis til en af de bygmestre, der i middelalderen stod for opførelsen af den enorme klosterkirke (Jacobsen & Moltke 1942: 178 (DR 142)).

Løfflers deltagelse i Vitskøludgravningerne sluttede med publiceringen af hans bog i 1900. Herefter fortsatte Hertzsprung ledelsen af udgravningerne, dette i august-september 1901 og juli-august 1902. I breve til familien fra 1901 bemærkede Hertzsprung nogle af de restaureringsmæssige problemer han stod overfor, således fandt han det *" […] skrækkeligt som Vejret – især frosten – tærer på Ruinen"*.

I 1902 beskrev Hertzsprung arbejdet med at istandsætte ruinerne som: *" […] særdeles godt, det volder mig megen Fornøjelse, stundom også ærgelser, Fornøjelsen består navnlig i Løsningen af Vanskeligheder, dvs. Spørgsmålene om enkelte Deles oprindelige udseende, som skal udfindes af Stumperne."* Og han omtaler en medhjælper: *"Jeg har haft en ung Arkitekt C. M. Smidt som Medhjælper."* Denne medhjælper, Carl Martin Smidt fra Nationalmuseet, fortsatte arbejdet med Vitskøl Kloster efter Hertzsprung (Steen Jensen 2011c: 121-122; Smidt 1938).

Af et postkort fra 1902, som Ivar Hertzsprungs søster Ellen sendte til deres storebror Ejnar, fremgår det desuden, at den tyske arkitekt og professor Carl Wilhelm Ernst Schäfer besøgte Ivar i forbindelse med hans arbejde med at udgrave og restaurere Vitskøl Klosterruin (Fig. 5). Professor Schäfer var på daværende tidspunkt en af de førende europæiske middelalderforskere – han havde blandt andet haft ansvaret for restaureringen af Heidelberger Slotsruin i perioden 1890-1900 – og hans besøg kan ses som et eksempel på Hertzsprungs betydningsfulde internationale netværk.

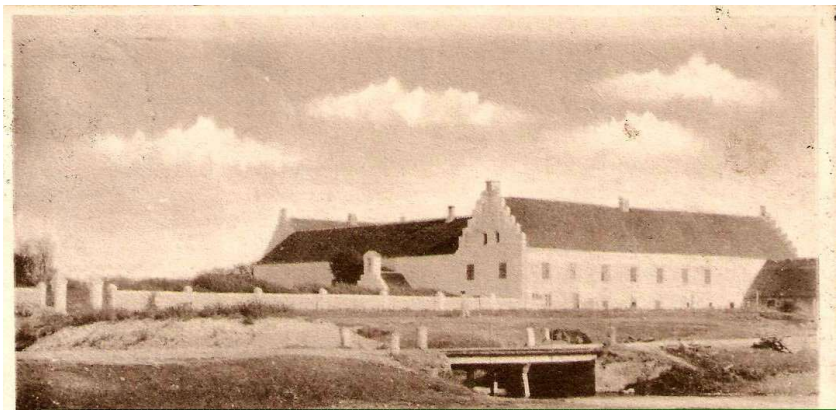

Fig. 5. Postkort, fra 21. august 1902, skrevet af Ivar Hertzsprungs lillesøster, Ellen, til deres storebror, Ejnar. På forsiden af kortet ses Bjørnsholm Herregård, der var base for det selskab der foretog undersøgelserne af Vitskøl Klosterruin. På postkortet skriver Ellen, at Ivar har besøg af Prof. Schäfer. Her må der være tale om den tyske arkitekt Carl Wilhelm Ernst Schäfer (1844-1908), der fra 1890-1900 havde ansvaret for restaureringen af Heidelberger Slotsruin. Postkort: Privat eje.

Efterskrift
– rejser og eksamener, sygdom og død

Som nævnt ovenfor, fremhæver Mollerup, i sit mindeord for Ivar Hertzsprung, at Hertzsprung havde foretaget omfattende udenlandsrejser. Hans brevkorrespondance illustrerer dette tydeligt. Således rejste Hertzsprungs i sommeren 1899 til: Berlin, Prag, Wien, Linz, Salzburg, München, Luzern, Zürich, Nürnberg, Leipzig, Hamburg og Lübeck. Året efter modtog Ivar Hertzsprung det *Schmidtske Legat* og anvendte midlerne herfra til en rejse til Dresden. Samme år, i oktober og november 1900, foretog han en længere studierejse til Paris for at se Verdensudstillingen og udføre sammenlignende arkæologiske studier. *Carlsbergfondet* havde bevilget midlerne til dette 5-ugers udlandsophold. Der var ikke mange af Hertzsprungs samtidige, der over så kort en årrække, kunne fremvise en så imponerende rejseaktivitet kombineret med længerevarende studieophold i udlandet. Det vidner om en imponerende virkelyst, og et udtalt fokus på at sammenligne det danske kildemateriale med de europæiske kilder – såvel arkæologiske som skriftlige.

Fra 1901 og frem stilnede Hertzsprungs udenlandsrejser af, formentlig fordi hans tid blev optaget af de ovenfor nævnte arkæologiske undersøgelser og restaureringsarbejder af Vitskøl Klosterruin samt af eksamenslæsning i forbindelse med hans historiske studier ved Københavns Universitet. Første halvdel af 1902 gik med et intenst forløb med forberedelse og afvikling af skriftlige og mundtlige eksamener i forbindelse med hans magisterkonferens. Eksamensforløbet blev dog mere langstrakt end planlagt, idet at Hertzsprung blev alvorligt syg i april-maj 1902 med voldsomme, periodevise mavesmerter.

I maj måned bestemtes hans sygdom til at være problemer med tyktarmen. Det lykkedes Hertzsprung at få udsat sine eksaminer, og i midten af juni var han rask nok til at få skrevet og afleveret sine skriftlige opgaver, og til at deltage i en større mundtlig eksamen om hvilken han skrev følgende til hans storebror Ejnar: *"Om min Eksamen er at melde at jeg fik fem Spørgsmaal, og at de tre Professorer (deriblandt prof. Steenstrup) forhørte mig som Engle."*

Hertzsprung skrev desuden, at han havde hentet sin afleverede store opgave om de danske klostre og havde fået at vide, at han kunne være stolt af den. Denne opgave blev senere, i 1904, udgivet posthumt i Historisk Tidsskrift (Hertzsprung 1904). I fodnote 1 til Hertzsprungs artikel skrev tidsskriftets redaktion: *"Afhandlingen er et Brudstykke af et Arbejde, som afdøde Mag.art. Iv. Hertzsprung i Foraaret 1902 skrev som Besvarelse af den ved hans Magisterkonferens stillede Opgave: "En Skildring af Klostervæsenet i Tiden 1202-1319 med særligt Hensyn til Klosterenes retslige Stilling, Administration og økonomiske Forhold samt Klosterbygningerne". Afhandlingen indeholdt saa meget fortjenstfuldt, at Bestyrelsen i Overensstemmelse med et af den Afdødes Venner fremsat Ønske har ment at kunde udgive en større Del af den. Selvom den ikke foreligger i en saadan Form, som Forf. vilde have givet den inden Trykningen, vil den dog ogsaa i sin nuværende Skikkelse værdigt kunne minde om den saa tidlig bortkaldte kundskabsrige og begavede Archæolog."* (Hertzsprung 1904: 299)

Ud over artiklen i Historisk Tidsskrift nåede Hertzsprung at publicere en artikel, der omhandlede sønderjyske træskærerarbejder fra det 13. århundrede, dette i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie (Hertzsprung 1901).

Kort efter den veloverståede eksamen blev Ivar Hertzsprung indlagt på Frederiks Hospital i København til en række undersøgelser og blev udskrevet igen 14. juli 1902. Herefter oplevede han en periode uden væsentlige helbredsmæssige problemer, og søsteren Ellen skrev til deres storebror, Ejnar: *"Ivar har det virkelig godt og sejler 21/7 til Aalborg"*. Sørejsen til Aalborg blev foretaget i forbindelse med Hertzsprungs deltagelse i Vitskøludgravningerne. Han ankom til Bjørnsholm og genoptog arbejdet med at udgrave og restaurere Klosterruinen, men i september plagedes Hertzsprung igen af kraftige mavesmerter, feber og opkastninger. Han blev indlagt på Løgstør Sygehus den 25. september og bare to dage senere døde han.

Mange år efter Ivar Hertzsprungs død, i 1958, deltog hans storebror Ejnar i *the International Astronomical Unions* generalforsamling i Moskva. Her fik Ejnar besked om, at en asteroide, som han havde opdaget i 1929, nu var genfundet, hvilket gav ham ret til at navngive den. Ejnar valgte at opkalde den efter sin afdøde lillebror: *Asteroide 1627 Ivar* (jf. International Astronomical Union, Minor Planet Centers hjemmeside[1]).

Links

1. International Astronomical Union, Minor Planet Center
   https://www.minorplanetcenter.net/db_search/show_object?object_id=1627.
   Hjemmesiden er tilgået 13. marts 2020.

Litteraturhenvisninger

Berendt, F. 1994
En biografi….
Objektiv 66: 7-13.

Herrmann, D. B., 1994
Ejnar Hertzsprung – Pionier der Sternforschung.
Berlin.

Hertzsprung, I. 1901
Et par Sønderjydske træskjærerarbejder fra det 13. Århundrede.
Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1901, II. Række, 16. bind: 1-25.

Hertzsprung, I. 1904
De danske klostres styrelse og økonomiske forhold samt klosterbygningerne i tiden 1202-1319.
Historisk Tidsskrift, Bind 7, række 5 (1904): 299-364.

Jacobsen, L. & Moltke, E. 1942
Danmarks runeindskrifter.
København.

Jensen, C. A. & Hermansen, V. (red.) 1933-1935
Vordingborg. Forsvundne kirker. S. Andreas kirketomt paa borgen.
I: *Danmarks Kirker* VI, bind 1: 197-202.
København.

Kjær, U. & Steen Jensen, J. 2011
22. Hertzsprung, Ivar.
I: J. Steen Jensen (red), *Biografier. Danmarks Middelalder og Renæssance. Inspektører og redaktører 1838-2010*: 34-35.
København.

Liebgott, N.-K. 1995
A ship and its cargo.
I: Olaf Olsen, J. Skamby Madsen & F. Rieck (red.), *Shipshape. Essays for Ole Crumlin-Pedersen*: 175-188.
Roskilde.

Løffler, J. B. 1900
Ruinerne af Vitskøl Klosterkirke.
Københavnn.

Løffler, J. B. 1906
Vordingborg Slotskirke.
Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1906, 319-322.

Mollerup, W. 1908
Nationalmuseets Anden Afdeling. Redegørelse for dens Virksomhed siden 1892.
Københavnn.

Smidt, C. M. 1938
Vitskøl Kloster.
Københavnn.

Steen Jensen, J. 2011a
47. Løffler, Julius Bentley.
I: J. Steen Jensen (red), *Biografier. Danmarks Middelalder og Renæssance. Inspektører og redaktører 1838-2010*: 89-90.
Københavnn.

Steen Jensen, J. 2011b.
68. Petersen, Henry.
I: J. Steen Jensen (red), *Biografier. Danmarks Middelalder og Renæssance. Inspektører og redaktører 1838-2010*: 112-113.
Københavnn.

Steen Jensen, J. 2011c.
79. Smidt, C. (arl) M. (artin).
I: J. Steen Jensen (red), *Biografier. Danmarks Middelalder og Renæssance. Inspektører og redaktører 1838-2010*: 121-122.
Københavnn.

Wille-Jørgensen, D. 2014
Kongens borg. 123 års arkæologi på Vordingborg.
Vordingborg.

Nr. 43
2020

Arkæologisk Forum

I Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:
Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:
Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:
redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum. Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldig-gøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:
Anna Beck (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Mette Palm
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützau Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Kamilla Majland

Udgiver:
Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:
Midgaards Træf 2019
© Allan Faurskov, bondejern.dk

Tryk og oplag:
Holbæk Museum trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:
Juni og december

Abonnement og løssalg private:
175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk